

איבעיא להו: הסתפקו התלמידים בבית המדרש: האומר לחברו "דין ודברים אין לי על שדה זו", וקנו מידו על דבריו בקנין סודר (23). מהו?

האם התכוין להקנות את גוף הקרקע על ידי הקנין, ובמקרה זה אכן נקנית הקרקע. או דלמא, כונתו בקנין היתה רק לקיים את דבריו שאמר "דין ודברים", ומכיון שלשון זו אינה מועילה, לא הועיל גם הקנין. (24).

אמר רב יוסף: במקרה זה ודאי שמלשון "דין ודברים" קנו מידו. ולשון זו לא מועילה.

אך רב נחמן אמר: ודאי שאם עשו קנין, הרי שמגופה של קרקע קנו מידו. ומועיל הקנין.

אמר אבוי: מסתברא מילתא דרב יוסף שאמר שלא מועיל הקנין —

במקרה שמיד כשבא חברו להחזיק בקרקע א-ג עורר עליו המקנה ואמר "לא התכוונתי להקנות לו אלא רק להסתלק, וסילוק לא מועיל".

אבל במקרה שכבר היה חברו עומד בשדה, ואח"כ פתאום עורר עליו המוכר לבטל את המכירה, מסתבר כדעת רב נחמן שמגופה של קרקע קנו מידו, ואינו יכול לבטל את המכר (25).

אמר אמימר: הלכתא, מגופה של קרקע קנו

ולכן העמידו התוספות את ספק הגמרא לגבי כותב לנשואה "דין ודברים", וקנו מידו. אמנם ליישב את דברי רש"י נראה לומר — שרש"י העמיד את הברייתא בשותפים, והקנה את השדה לשותפו. ועיין עוד בעניין זה בקובץ שיעורים.

והרי"ף והרמב"ם העמידו את ספק הגמרא על המשנה, ומספקא לן היכא שאמר "דין ודברים אין לי בנכסייך" ולא אמר "ובפירותיהן", וקנו מידו, האם הסתלק גם מהפירות, כיון שלא היה צריך להקנות והקנה — ודאי שבא להוסיף על קנינו, או"ד לא. ועיין בספר הזכות, וברא"ש.

24. וכתב רבינו יונה — שספק הגמרא שייך דוקא היכא שאמר "דין ודברים", ואח"כ קנו מידו. ורק אז אפשר לומר שכונתו היתה לקנין גמור.

אבל אם קנו מידו על דיבורו שאמר "דין ודברים", ודאי שלא הועילו כלום. כיון שהוא קנין דברים בעלמא.

25. כך פירש רש"י. אך הריטב"א פירש באופן אחר — מסתברא מלתא דרב יוסף בעורר —

שנפלו לה נכסים, ומתה, והסתפקה המשנה מי ירשנה, האם יורשי בית אביה — שהרי כעת בעלה כבר אינו בחיים כדי לירש אותה, או יורשי בעלה, היינו אחיו היבם העומד במקום בעלה.

ונחלקו בזה ב"ש וב"ה, לב"ש — חלוקה עדיפא, ויחלקו יורשי האשה עם יורשי הבעל. ולב"ה — חזקה קמייתא עדיפא, וישארו הנכסים בחזקת יורשי האשה. [היינו יורשי בית אביה].

והעמיד אב"י את מחלוקתם כשנפלו לה כשהיתה תחת הבעל, ומכיון שיד הבעל כידה, הרי שכשמת הבעל, ובא אחיו ליבמה, ומתה — באים יורשי האב ויורשי הבעל לרשתה כאחד, ולכן חולקים.

אך רבא סבר שאם נפלו לידה תחת ידי הבעל — ידו של הבעל עדיפא מידה, ואין ליורשיה כלום בנכסים.

23. כך פירש רש"י, והקשו עליו התוספות, שהרי בברייתא של "דין ודברים", אינו מקנה את השדה לאף אחד, אלא מפקירה, ומה שייך בזה קנין?

מידו. וכרב נחמן.

אמר ליה רב אשי לאמימר: האם ההלכה כרב נחמן גם בעורר, או רק בעומד בשדה? למאי נפקא מינה, לכררב יוסף. שבעורר הלכה כמותו(26).

אמר ליה אמימר: לא שמייע לי. כלומר, לא סבירא לי. ולעולם ההלכה כרב נחמן שמועיל הקנין בין בעורר ובין בעומד, כיון שמגופה של קרקע קנו מידו.

שנינו במשנה — אם כן למה כתב לה וכו' שאם מכרה ונתנה קיים.

ומקשה הגמרא — הרי בלשון "דין ודברים אין לי בנכסייך" יש משמעות גם על סילוק מכל הנכסים, ואם כן תימא ליה [תאמר לו, לבעל] האשה — מכל מילי סליקת נפשך!(27) ומדוע הסתלק רק לענין מכירה?

מתרצת הגמרא: אמר אביי: סברה משנתינו שיד בעל השטר על התחוננה. כלומר — כיון שהבעל בא לקחת את הפירות והירושה מכח תקנת חכמים, והאשה מוציאה עליו שטר סילוק כדי לבטל את כחו, הרי ידה על התחוננה. ואם השטר אינו מוכיח ממה

הסתלק, מורידים אותו לפחות שבמשמעות השטר. ולכן אמרין שלא הסתלק אלא לענין שאם מכרה ונתנה קיים.

והתקשינו: אם מסלק את עצמו רק מהפחות שבנכסים, אימא [נאמר] שרק מפירי סילק עצמו, והוא הפחות שבכולם, כיון שלא הפסיד את גוף הקרקע רק הסתלק מאכילת פירות, מה שאין כן במכירה שמפסיד את גוף הקרקע(28)?

ומשנינן: אמר אביי — בוצינא טב מקרא. [דלעת קטנה כעת, עדיפא מדלעת גדולה לאחר זמן], ולכן עדיף לבעל להפסיד את המכירה שתהיה לאחר זמן, מלהפסיד את הפירות הנמצאים כעת.

ומקשינן: ואימא מירושה סילק את עצמו, והיא הפחותה שבכולם, שמא לא תמות בחייו.

ועדיף לו להפסיד את הירושה, ולא את המכירה שמא תמכור ויפסיד גם את הפירות שמשעת המכירה?

ומשנינן: אמר אביי — מיתה [שתמות היא בחייו] שכיחא. כיון שרוב פעמים מסתכנת

היינו, שאם קנו מידו כשהיה ערעור על השדה, אזי אמרין שמדין ודברים קנו מידו. אבל בעומד — היינו שלא היה שום ערעור על השדה ועשו קנין, ודאי שמגופה של קרקע קנו מידו.

26. עיין מהר"ם שיף.

27. והרי האשה היא המוחזקת בנכסיה, והבעל בא להוציא ממנה על ידי שטר הכתובה. ואם כן לכאורה עליו הראיה להוכיח שלא הסתלק מכל נכסיה.

28. והקשה הרא"ש — והלא משנתנו נשנתה קודם תקנת אושא, שהבעל יכול לעכב בעדה מלמכור אפילו אם אין לו זכות בפירות, ואם כן אם נאמר שאין הבעל אוכל פירות, הרי כמו כן אינו יכול לעכב בעדה מלמכור. שהרי רק לאחר תקנת אושא התחדש שהבעל מוציא מיד הלקוחות גם בלא זכות אכילת הפירות, ואם כן אין זה הפחות שבנכסים, ומה הקשתה הגמרא "ואימא מפירי"?

וחידש הרא"ש — שעדיין ביד הבעל לעכב

מכירה, ומשום שרק זכות זו אין במשמעות הלשון "בנכסייך" למעט. אבל מאכילת פירות וירושה לא הסתלק.⁽³¹⁾

שנינו במשנה: "רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם".

תנו רבנן בברייתא: אלו הן "פירות" שמודה בהם רבי יהודה שאין הבעל אוכל מהם, ואלו הן "פירי פירות" שסבר רבי יהודה שהבעל אוכלם?

אם הכניסה לו קרקע, ועשתה הקרקע פירות, הרי הן "פירות". הלך הבעל ומכר את הפירות⁽³²⁾, ולקח מהן קרקע, ועשתה

בלידה. תוספות⁽²⁹⁾. אבל מכירה שתמכור בנכסי בית אביה, לא שכיחא⁽³⁰⁾.

ולכן אע"פ שבמכירה יפסיד גם את הפירות אם תמכור, בכל אופן — כי מסליק איניש נפשיה, ממילתא דלא שכיחא. אבל ממילתא דשכיחא לא מסליק איניש נפשיה [אדם מסלק את עצמו מהדברים הלא שכיחים, ולא ממה ששכיח], ולכן תולים שהסתלק רק ממכירה.

רב אשי אמר — אף על פי שיש לפרש את לשון "בנכסייך" לכל מילי, מכל מקום כיון שיד בעל השטר על התחתונה, ויש במשמעות המילה "בנכסייך" למעט — ולא בפירותיהן, "בנכסייך" ולא לאחר מיתה, לכן ממעטינן להו, ולא הועיל סילוקו אלא לענין

התוספות, האם בעלמא נמי סבר רב אשי שיד בעל החוב על העליונה. ועיין בשיטה מקובצת בשם הרא"ה, ומשמע מדבריו — שדוקא במחילה וסילוק לא שייך לומר יד בעל השטר על התחתונה אלא מכל מילי סילק את עצמו, אבל בעלמא אף רב אשי מודה שיד בעל השטר על התחתונה].

והקשו התוספות — בשלמא לדעת אביי — שמספק אמרינן שלא הסתלק אלא ממכירה, אתי שפיר מדוע לא תמכור לכתחילה.

אבל לרב אשי שמשמעות הלשון מוכיחה שכונתו למכירה, מדוע לא תמכור לכתחילה? [על פי תוספות הרא"ש] ויעיין ברש"ש שישב את קושיית התוספות.

אמנם לדעת רש"י לא קשיא, כיון שגם רב אשי סבר שיד בעל השטר על התחתונה, ורק מספק אמרינן שאין בלשון "בנכסייך" אלא מכירה בלבד.

32. יש לדקדק מכאן לכאורה כדעת הרמב"ם

בעדה מלמכור, כיון שעדיף לבעל שתישאר הקרקע בידה כדי שירשוה בניו, וכדי שתאכל אשתו את הפירות, ואי אפשר שלא יהנה מהם בדרך כל שהיא.

אמנם הרשב"א העמיד את משנתינו אחר תקנת אושא ולכן הבעל מוציא מיד הלקוחות.

29. ועיין בהערות על דברי התוספות.

30. כיון שאין האשה מוכרת בקלות מנכסים שבאו לה מבית אביה. תוספות.

31. כך ביאור דברי רב אשי לדעת השיטה מקובצת, ודקדק את שיטתו מדברי רש"י.

אך התוספות כתבו שדעת רב אשי שיד בעל החוב על העליונה, ובעצם היה לנו לומר שהבעל הסתלק מכל מילי, אלא שמלשון "בנכסייך" לא משמע פירות וירושה, ולכן אמרינן שהסתלק רק לענין מכירה.

[ועיין מהרש"א ומהר"ם ש"ף, שדנו בדעת

הקרקע פירות, הרי הן "פירי פירות"⁽³³⁾.

איבעיא להו: הסתפקו בני השיבה — לדעת רבי יהודה שצריך לכתוב "ובפירי פירותיהן על עולם", האם "פירי פירות" דוקא⁽³⁴⁾, ובלשון זו מספיק גם כדי להסתלק מפירי פירי פירות, ואין צריך לכתוב "עד עולם".

או דלמא "עד עולם" דוקא, ואם לא כתב "עד עולם" הרי אוכל פירי דפירי פירות.

או דלמא תרווייהו דוקא, ואם לא יכתוב "מפירי פירותיהן עד עולם" — לא הסתלק מפירי פירי פירות?

ודנה הגמרא: **אם תמצני לומר,** לשון "פירי פירות" דוקא, ואין צריך לכתוב "עד עולם", יקשה — "עד עולם" למה לי, הלא מספיקה לשון "פירי פירות"?

וצריך לומר, **דהא קא משמע לן התנא** בלשון "עד עולם", לומר, שכיון דכתב לה "פירי פירות" הרי הוא כמאן דכתב לה "עד עולם" דמי [עיין בדברי רש"י ד"ה הא קא משמע לן].

ואם תמצני לומר, לשון "עד עולם" דוקא, ואין צריך לכתוב "פירי פירות", יקשה — "פירי פירות" למה לי, הלא מספיקה לשון "עד עולם"?

וצריך לומר, **דהא קא משמע לן התנא** בלשון "פירי פירות", לומר שאף על גב דכתב לה גם לשון "פירי פירות", הרי שאי כתב לה גם — "עד עולם", אינן הרי הסתלק מהכל. **ואי לא, לא!** ועדיין הוא אוכל מפירי דפירי פירות.

ואם תמצני לומר תרווייהו דוקא, וצריך לכתוב "פירי פירות עד עולם" כדי להסתלק מפירי פירי פירות, יקשה — תרתני למה לי? מדוע נזקקנו לשתי הלשונות כדי להסתלק מפירי פירי פירות?

ונתרך — **צריכא! דאי כתב לה "פירי פירות", ולא כתב לה "עד עולם",** הוה אמינא — דוקא פירי פירות הוא דלא אכיל, אבל פירא דפירי פירות אכיל. להכי איצטריך עד עולם.

ואי כתב לה "עד עולם", ולא כתב לה "פירי פירות", הוה אמינא — "לעולם" [היינו לשון

[הנזכר לעיל הערה 7] שהבעל יכול לכופה למכור את הפירות. דאי לאו הכי, היה לגמרא לומר — "מכרה פירות".

33. והשמיענו התנא בברייתא, שלא תאמר — "פירי פירות" היינו היכן שמכר הבעל את הפירות וקנה מדמיהם פירות אחרים. אלא צריך שתהיה הקרן קיימת. שיטה מקובצת.

34. כלומר — מספיק לכתוב "פירי פירות". אבל ודאי שאם יכתוב "עד עולם" בלא "פירי

פירות" יועיל כדי להסתלק מפירי פירות.

וראיה לכך — מלשון הגמרא לקמן, "הא קא משמע לן דכיון דכתב לה פירי פירות כמאן דכתב לה עד עולם דמי", ומוכח שפשוט לגמרא ש"עד עולם" מועיל כמו "פירי פירות". תוספות. אבל הרא"ש בשם רש"י כתב, וכן דעת הר"ן — שלפי הצד בגמרא ש"פירי פירות" דוקא, הרי שלשון "עד עולם" לא מועילה להסתלק כמו לשון "פירי פירות".

וכונת הגמרא לקמן לומר — שאם כתב לה "פירי פירות" כאילו כתב לה "פירי פירות עד

ופשטינגן: פשיטא דמכל מילי סליק נפשיה: [היינו גם מפירות], דאי אמרת רק מפירי פירות סליק נפשיה, אבל מפירי לא סליק נפשיה, הרי כיון דאכלינהו לפירות, [כיון שאכל הבעל את הפירות] פירי פירות מהיכא?!

אלא ודאי שכשאמר "ובפירי פירות" סליק את עצמו גם מפירות.

ודחינן: זליטעמייך שהקשית — "כיון דאכלינהו לפירות פירי פירות מהיכא?", כיצד תבאר הא דתנן במשנתנו — "רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות כו" ומדוע גם כאן לא יקשה לך — כיון דאכלינהו לפירי, פירי פירות מהיכא?

"עד עולם" אפירות קאי! כלומר — לא אוכל פירות אלו לעולם, לא בשנה זו ולא בשנה אחרת. אבל פירי פירות אוכל. להכי איצטריך לכתוב גם לשון "פירי פירות".⁽³⁵⁾

איבעיא להו, הסתפקו בני הישיבה: אם כתב לה — "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירות", ולא כתב "ובפירותיהן", מהו שיאכל פירות?

וצדדי הספק הם:

האם רק מפירי פירות סליק נפשיה, אבל מפירי לא סליק נפשיה. או דלמא, מכל מילי סליק נפשיה. ולשון "פירי פירות" כולל בתוכו גם לשון "פירות".

אפילו אם יכתוב לה "פירי פירות עד עולם", אפשר לומר ש"עד עולם" אפירי פירות קאי, כלומר שלא יאכל פירי פירות לאחר מיתה. אבל פירי דפירי פירות יאכל?

[אמנם יעויין בחידושי הרעק"א לעיל (פג' ע"א, בתוד"ה דין ודברים) שהעלה צד בדברי התוספות, שאכן פירי דפירי פירות יאכל הבעל. יעויין שם, ועיין מהר"ם שיף בדברי התוספות]. אמנם לדעת רש"י לא קשיא, כיון שגם "פירי פירות" עדיין לא באו לעולם, אם כן ודאי שכשאמר "עד עולם" אין כוונתו לדבר שלא בא לעולם, כיון שדבר שלא בא לעולם כבר שמענו מ"פירי פירות", אלא כוונתו לפירי פירי פירות.

והרמב"ן תיין על קושיית בעל המאור — שאם כתב "פירות ופירי פירות עד עולם", הרי מכך שהוסיף לפרט "פירי פירות", ודאי כוונתו במה שהוסיף אחר כך "עד עולם" להמשיך את ה"פירי פירות" לעולם. ולכן אינו אוכל פירי פירי פירות.

עולם", אבל לשון "עד עולם" לחוד אינה מועילה. ועיין בביאורי המהרש"א.

35. כך פירש רש"י. והקשו עליו התוספות — מהיכי תיתי לחלק בין שנה ראשונה לשנה שניה, שיצטרך לומר "לעולם" על זה?

ולכן פרשו התוספות — "לעולם" אפירות קאי — היינו על הפירות שבחייה ולאחר במותה, אבל פירא דפירי הוה אמינא שיאכל. ולכן צריך שיכתוב "פירי פירותיהן".

ובהגהות הב"ח על הרי"ף (מא ב בדפי הרי"ף, אות ב) כתב שדעת רש"י כדעת בעל המאור — "לעולם" אפירות קאי — דהיינו — אל תאמר שהסתלק רק מהפירות שכבר באו לעולם, אלא הסתלק גם מהפירות שעדיין לא באו לעולם. אבל מפירא דפירי לא הסתלק. ולהכי איצטריך "פירי פירות", לומר שהסתלק גם מהם.

והוכרח בעל המאור לפרש כן, משום שנתקשה — אם נפרש כדעת התוספות, אם כן

"הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולא מטעמיה?"

אילימא, כוונתו לומר — "הלכה כרשב"ג" — דאמר אם מתה יירשנה.

"ולאו מטעמיה" — דאילו רשב"ג סבר, "מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל". ולכן אם מתה ירשנה כיון שלא הועיל התנאי.

ורב סבר, המתנה בדבר שבממון על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, ומצד סברא זו היה על התנאי לחול, ומאידך קסבר שירושת הבעל דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולכן הכא תנאו בטל (38).

ומקשינן: וכי סבר רב שכל המתנה על מה א-T9 שכתוב בתורה תנאו קיים?

אלא ודאי צריך לתרץ שמשנתנו עוסק במקרה דשיירא האשה מן הפירות (36), ומכרתם האשה, וקנתה בהם קרקע ועשתה בהם פירות, והן הנקראים פירי פירות [רש"י]..

ואם כן, הכא נמי אפשר להעמיד את הספק בדשייר הבעל מן הפירות ומכרם הבעל, וקנה בהם קרקע, ועשו פירי פירות, ולעולם לא תפשוט כדברין.

שנינו במשנה: רבן שמעון בן גמליאל אומר אם מתה ירשנה, מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה.

אמר רב: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ולא מטעמיה [ולא כסברתו] (37).

ומבאר הגמרא: מאי כוונת רב כשאמר

כדעת הרמב"ם.

37. וכתב הרי"ף, שאין ההלכה כרשב"ג, כיון שקיימא לן — המתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תנאו קיים.

וכן דעת הרמב"ם (בפרק כג' מהלכות אישות הל' ו) ויעויין שם במגיד משנה שכתב בדעת הרמב"ם שסבר הרי"ף דאף אם התנה בנשואה שלא ירשנה תנאו קיים. וכל מחלוקת רשב"ג ורבנן האם מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים או בטל לא שייכת אלא בנשואה, אבל במתנה בעודה ארוסה ודאי שתנאו קיים אף לרשב"ג, מכיון שנחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא ירשנה. ועיין חזו"א (עז' סע' ב').

38. והקשו התוספות — אם כן מדוע לגבי פירות תנאו קיים, הרי חכמים עשו חיזוק

36. ומכאן דקדק הרא"ש את שיטתו [הנוכרת לעיל הערה 7] שאין כופין את האשה למכור את הפירות, אלא שאם שיירא מן הפירות ומכרתן ולקחה בדמיהם קרקע — הבעל אוכל מפירי הפירות.

ויעויין בחזון איש (אבה"ז סי' עז' סע' יז') שישב את הגמרא אף לדעת הרמב"ם — דודאי אף המקשן ידע דאיכא לאוקמי בשיירא. ובכל אופן קושייתו הייתה מסברא, שלא מסתבר לחלק בין ה"פירי" ל"פירא דפירי", ובודאי מי שה"פירי" שלו, אף ה"פירא דפירי" שלו, ועל זה תרצה הגמרא — דמבואר בדברי רבי יהודה, שאפשר לחלק בין ה"פירי" ל"פירא דפירי". ואמרינן ששייר זכות בפרי לענין פירי פירות. ונקט לשון "שייר" כיון שלדעת המקשן אף אם נשתיירו, בדין הוא שאינו אוכל מפירי דפירי.

ומיהו לשיטתנו דבשיירא הבעל אוכל פירא דפירי, אכן אפשר לומר שכופין אותה למכור